

O'ZBEKISTONDA AHOLI GENOFONDINI MUSTAHKAMLASH BORASIDAGI TIBBIY ISLOHOTLAR

Xo'janazarov Absalom Ziyadullayevich,

*Termiz davlat universiteti Fuqarolik jamiyati kafedrasi katta o'qituvchisi,
tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

UO'K: 614.2(575.151)

<https://orcid.org/0009-0008-6614-4520>

Annotatsiya. Ushbu maqolada so'nggi yillarda mamlakatimizda sohaga oid qabul qilingan bir qator nomativ-huquqiy hujjatlarning amalga tatbiq etilishi, aholining reproduktiv salomatligi hamda genofondi ahvolini yaxshilash borasidagi ishlar to'g'risidagi ma'lumotlar tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: tibbiy xizmat, sog'liqni saqlash tarmog'idagi islohotlar, aholi salomatligi, aholi genofondi, tibbiy buyumlar.

Аннотация. В этой статье проанализированы внедрение принятых ряд нормативно-правовых документов по отрасли, работы по улучшению состояния генофонда, а также репродуктивного здоровья населения в нашей стране за последние годы.

Ключевые слова: медицинская служба, реформы в системе здравоохранения, здоровье населения, генофонд населения, медицинская изделия.

Abstract. This article analyzes the implementation of a number of regulatory documents adopted by the industry, work to improve the state of the gene pool, as well as the reproductive health of the population in our country in recent years.

Keywords: medical service, reforms in the healthcare system, public health, gene pool of the population, medical products.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). So'nggi yillarda mamlakatimizda aholiga ko'rsatiladigan tibbiy xizmatlar sifati tubdan oshirilib, tibbiyot muassasalarining resurslar salohiyatini yaxshilashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Sog'liqni saqlashning milliy tizimini jadal rivojlantirish ishlarini tizimli va sifatli tashkil etish uchun umumiy amaliyot vrachlarining,

patronaj tibbiyot hamshiralarining, qishloq vrachlik punktlari, shoshilinch va tez tibbiy yordam xizmati, shu bilan birga, mamlakat sog'liqni saqlash tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish zarur bo'lgan sharoitda tibbiyot sohasini boshqarishning innovatsion modelini joriy etish masalalari davlatning diqqat markazida turibdi.

O'tgan davrda qishloq vrachlik punktlari, shahar va qishloq oilaviy poliklinikalarini tashkil etish orqali birlamchi tibbiy-sanitariya yordamini ko'rsatish tizimi takomillashtirildi hamda aholining ushbu xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari kengaytirildi. Shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatishning yagona markazlashgan tizimi yaratildi, fuqarolarga, jumladan, joylarda yuqori texnologiyalarga asoslangan tibbiy yordam ko'rsatuvchi respublika ixtisoslashtirilgan ilmiy-amaliy tibbiyot markazlari tarmog'i takomillashtirilmoqda. Aholining reproduktiv salomatligini mustahkamlash, onalik va bolalikni muhofaza qilish bo'yicha qator maqsadli milliy dasturlar amalga oshirildi. Bolalarning irsiy va tug'ma kasalliklar bilan tug'ilishining oldini olish maqsadida respublika va hududiy skrining markazlari tashkil etildi [1, C.19-23].

МУХОКАМА (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). O'zbekistonda aqlli tibbiyotni rivojlantirish boshlanadi. Bu Innovatsion rivojlanish vazirligining asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilangan. Innovatsion rivojlanish vazirligi jahon standartlarini hisobga olgan holda, shu jumladan, kasalliklarni ilk bosqichda aniqlashni va masofadan profilaktikasini ta'minlaydigan ilg'or texnologiyalarni, «Aqlli tibbiyot» va «Yagona tibbiyot axborot markazi» konsepsiyalarini joriy qilish orqali sog'liqni saqlash tizimining tezlashtirilgan

rivojlanishiga ko'maklashishi ma'lum qilinmoqda [2].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 1 apreldagi «Sog'liqni saqlash sohasida xususiy sektorni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-2863-sonli Qarori [3] ga muvofiq, sog'liqni saqlashning xususiy sektorini yanada rivojlantirish bo'yicha xususiy tibbiyot tashkilotlarining faoliyati uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, ular faoliyatini tartibga solish va litsenziyalash tizimini takomillashtirish, ko'rsatilayotgan xizmatlar hajmi va turlarini oshirishni rag'batlantirishga qaratilgan keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi.

O'tgan davr mobaynida sog'liqni saqlashning xususiy sektori tomonidan ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatlar turlari 50 tadan 126 taga ko'paydi. Stomatologiya va kosmetologiya tashkilotlaridan tashqari xususiy tibbiyot tashkilotlari 2022 yilning 1 yanvarigacha barcha turdagi soliqlar va majburiy ajratmalar, shuningdek, olib kelinadigan yangi tibbiyot asbob-uskunalar, butlovchi buyumlar, ularning ehtiyot qismlari va zarur materiallar uchun bojxona to'lovlarini to'lashdan ozod etildi [4].

Qishloq joylarda tibbiy xizmatlar ko'rsatish sohasida yangi tashkil etiladigan mikrofirmalar va kichik korxonalar davlat ro'yxatiga olingan kundan boshlab 10 yil muddatga yagona soliq to'lovini to'lashdan ozod etilishi qishloq va olis tumanlarda xususiy tibbiyotni jadal rivojlantirish imkonini berdi.

Shu bilan birga, davlat tibbiyot muassasalarining ayrim funksiyalarini sog'liqni saqlashning xususiy sektoriga o'tkazish, mazkur sohada davlat-xususiy sherikchiligini rivojlantirish, shuningdek, respublikada va chet elda tibbiy kadrlarning malakasini oshirish, tibbiyot tashkilotlarini akkreditatsiyalash tizimini joriy etish masalalari dolzarbligicha qolmoqda.

Sog'liqni saqlashning xususiy sektorini rivojlantirishni yanada rag'batlantirish, kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish uchun shart-sharoitlarni yaxshilash, shuningdek, ko'rsatilayotgan

tibbiy xizmatlar hajmlarini yanada kengaytirish, xususiy tibbiyot sohasiga investitsiyalarni jalb qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 29 dekabrda «Xususiy tibbiyot tashkilotlarini yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha shart-sharoitlarni yaratish to'g'risida»gi Qarori qabul qilindi [5].

2019–2025 yillarda O'zbekiston Respublikasida sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish konsyepsiyasi ishlab chiqildi. Konsyepsiyaning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

1. Kasalliklarning va ko'pchilik hollarda byevaqt o'lim va nogironlikka olib kiyeladigan vaziyatlarning oldini olish va ularni davolash natijalarini yaxshilash orqali kutilayotgan umr ko'rish davrini oshirish;

2. Tibbiy yordamdan tyeng foydalanishni, aholini moliyaviy jihatdan himoya qilishni va ryesurslarni adolatli taqsimlashni ta'minlash uchun sog'liqni saqlashni moliyalashtirish va tashkil etish tizimini isloh qilish;

3. Konsepsiya vazifalarini bajarish va respublika aholisiga ko'rsatiladigan tibbiy yordam sifatini yaxshilash uchun sog'liqni saqlashning boshqaruv organlari salohiyatini kuchaytirish, ularning rahbarlari roli va javobgarligini oshirish [6, B. 70-71].

So'nggi yillarda sohani yanada rivojlantirish, tibbiy xizmatlar ko'lamini va sifatini oshirishga qaratilgan 30 dan ziyod farmon va qarorlar qabul qilindi. Fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishni kuchaytirish, aholiga dori vositalari va tibbiyot buyumlarini oshirilgan narxlarda sotish holatlarini profilaktika qilish va ularning oldini olish maqsadida tovar cheklarini berish talabi kiritildi.

Farmasevtika tarmog'ida tuzilmaviy o'zgarishlar amalga oshirildi, mahalliy ishlab chiqaruvchilarga soliq va bojxona imtiyozlari berildi, farmasevtika sanoatini jadal rivojlantirish uchun erkin iqtisodiy zonalar tashkil etildi.

Shu bilan birga, aholini dori vositalari va tibbiyot buyumlari bilan uzluksiz ta'minlash,

sun'iy taqchillik va narxlarning oshirib yuborilishiga yo'l qo'ymaslik maqsadida 2017-yil 1-avgustdan boshlab ijtimoiy ahamiyatga ega dori vositalari va tibbiyot buyumlarining ro'yxatiga kiritilgan dori vositalari va tibbiyot buyumlarini chetdan xarid qilish istisno tariqasida «O'zmedeksport» respublika tashqi iqtisodiy davlat korxonasi tomonidan tibbiyot muassasalari va aholini dori vositalari hamda tibbiyot buyumlari bilan ta'minlashni nazorat qilish bo'yicha respublika komissiyasi tasdiqlaydigan narxlarda to'g'ridan-to'g'ri shartnomalar bo'yicha tender savdolarini o'tkazilmasdan amalga oshirilishi boshlandi [7, B.169-172].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yilning 31-oktyabridagi «Aholini dori-darmon vositalari va tibbiyot buyumlari bilan ta'minlashni yanada yaxshilashga doir chora-tadbirlar to'g'risida»gi Qarori bilan ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan 343 nomdagi dori vositalari, shu jumladan 98 nomdagi mahalliy va 201 nomdagi chet el dori vositalari, 44 nomdagi tibbiy buyumlar, jumladan, 18 mahalliy va 26 nomdagi chet el tibbiy buyumlari ro'yxati tasdiqlangan [8].

O'zbekistonda mahalliy farmasevtika sanoatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. Xususan, istiqlolning dastlabki yillarida atigi ikki korxona tomonidan 30 ga yaqin dori vositalari ishlab chiqarilgan bo'lsa, bugungi kunda 146 ta farmasevtika korxonalari tomonidan 2200 dan ortiq dori vositalari va tibbiy buyumlarni ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan [7, B.170-172].

Har bir xalqning ertasi farzandlarining salomatligi, naslning tozaligi bilan chambarchas bog'liq. Yurtimizda bolalarning sog'lig'ini asrash, ularning bekam-u ko'st, risoladagidek unib-o'sishi uchun barcha sharoitlar yaratilmoqda. Davlatimiz bu borada e'tiborni ham, mablag'ni ham ayamayapti. 2017-yil 25-dekabrda Prezidentimiz «2018-2022-yillar davrida bolalarda tug'ma va irsiy kasalliklarni barvaqt aniqlash Davlat dasturi to'g'risida»gi Qarorga imzo chekkani ham yuqoridagi fikrimiz dalilidir [9].

Ushbu hujjat, aytish mumkinki,

davlatimizning kelajagimiz, xalqimiz nasli, «palagimiz tozaligi»ni o'ylab tashlagan muhim qadamlaridan yana biri bo'ldi. Aslida mustaqillikning dastlabki kunlaridan boshlab mamlakatimizda onalik va bolalikni muhofaza qilish davlat ijtimoiy siyosatining strategik yo'nalishlaridan biri etib belgilangan.

Reproduktiv yoshdagi ayollar va bolalarga ko'rsatiladigan tibbiy yordam sifatini, shu jumladan quyidagilarni tashkil etish belgilandi:

- markaziy tuman (shahar) ko'p tarmoqli poliklinikalarida reproduktiv salomatlik va xavfsiz onalik, perenatal diagnostika kabinetlari (onalar skriningi), shuningdek, bolalar bo'limlari; bolalar statsionar muassasalarida tez tibbiy yordam pediatriya brigadalari va shoshilinch postlarni kengaytirish hisobidan bolalarga kecha-yu kunduz shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatish;

- irsiy, genetik, birlamchi immunitet tanqisligi, tug'ma va orttirilgan kasalliklarga chalingan bolalarga tashxis qo'yish, ularni davolash va rehabilitatsiya qilish tizimini, shu jumladan tug'ma, surunkali kasalliklarga chalingan va nogironligi bo'lgan bolalarni rehabilitatsiya qilish markazlarini tashkil etish orqali takomillashtirish;

- irsiy kasalliklarga moyil bo'lgan, xavf ostidagi guruhga kiradigan bolalarga erta yordam berish dasturlarini amalga oshirish;

- bolalar o'limi va nogironligini kamaytirishga qaratilgan milliy loyihalarni, shu jumladan o'smirlarning jismoniy va ruhiy-ijtimoiy osoyishtaligiga ko'maklashuvchi «Bolalikda uchraydigan kasalliklarni integratsiyalashgan holda yuritish», «Bolalarning jarohat olishi va bolalar bilan shafqatsiz munosabatda bo'lish», «Chaqaloqlar salomatligi», «O'smirlar salomatligi», «Jismoniy tarbiya va sport», «Sog'lom maktab muhitini shakllantirish» dasturlarini amalga oshirish;

- Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tomonidan qo'llaniladigan maktab yoshidagi bolalarni o'rganishning zamonaviy usul va dasturlaridan keng foydalanish, «Maktab yoshidagi bolalar sog'lig'iga nisbatan xulqini

tekshirish» (HBSC) Yevropa hamkorlik tarmog'iga hamda Bolalar semirishini epidemiologik nazorat qilish yevropa tarmog'iga (COSI) O'zbekistonning qo'shilishi onalar va bolalarga ixtisoslashtirilgan yuqori texnologik, shu jumladan, mikrojarrohlik yanada takomillashtirish;

– «Ona va bola» yirik ko'p tarmoqli tibbiyot markazlarini davlat-xususiy sheriklik shartlari asosida bosqichma-bosqich, shu jumladan samarasi past va tor ixtisosdagi davlat tibbiyot tashkilotlarini birlashtirish orqali tashkil etish [1, C.15-20] va h.k.

Eng muhimi aholiga zamonaviy tibbiy xizmat ko'rsatish joriy etilib, bemorlar uchun zarur shart-sharoitlar yaratilib, dori-darmon va tibbiyot uchun zarur bo'lgan zamonaviy texnik asbob uskunalar bilan ta'minlanmoqda.

Respublikadagi shifoxonalar to'la qayta ta'mirlanib, jahon andozalariga mos tibbiy xizmat ko'rsatish tashkil etilmoqda. Mana shu tufayli yurtimizda «Sog'lom ona sog'lom bola» konsepsiyasi hamda Ona va bola sog'lig'ini muhofaza qilish milliy modeli yaratildi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Shunday qilib, so'nggi yillar mobaynida uzoq muddatli samaraga millatimizning genofondini yaxshilashga, oilada tibbiy madaniyatni, aholi hayoti sifatini oshirishga hamda uzoq umr ko'rishiga erishish maqsadida sog'lom avlod tug'ilishi va uni tarbiyalash uchun qulay shart-sharoitlar yaratish yuzasidan izchil chora-tadbirlar ro'yobga chiqarildi.

ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. Хужаназаров А.З., Алламуратов Ш.А. Реформы в системе здоровья Узбекистана в последние годы //Наука, техника и образование. – 2021. – №. 1 (76). – С. 19-23.
2. Ochilova O.R. O'zbekistonda sog'liqni saqlash sohasini rivojlantirishda xalq tabobatining o'rni.: Tarix fan. bo'y. fals. dokt. (PhD) ... diss. – Qarshi, 2022.
3. “Sog'liqni saqlash sohasida xususiy sektorni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida” gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 01.04.2017 yildagi PQ-2863-son // <https://lex.uz/docs/3150309>
4. Хужаназаров А.З., Алламуратов Ш.А. Система здравоохранения в Узбекистане: проблемы и реформы //Бюллетень науки и практики. – 2021. – Т. 7. – №. 2.
5. “Xususiy tibbiyot tashkilotlarini yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha shart-sharoitlarni yaratish to'g'risida” gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 29.12.2017 yildagi PQ-3450-son // <https://lex.uz/uz/docs/3480494>
6. Хужаназаров А.З., Алламуратов Ш.А. Тиббиётга назар: муаммо ва ечимлар //Взгляд в прошлое. – 2019. – №. 24.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma / nashr uchun mas'ul ijodiy guruh: I.U.Majidov, B.Yu.Xodiyev, A.Sh.Bekmurodov, Sh.I.Mustafoqulov — T.: «Ma'naviyat», 2019.
8. «Aholini dori-darmon vositalari va tibbiyot buyumlari bilan ta'minlashni yanada yaxshilashga doir chora-tadbirlar to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 31.10.2016 yildagi PQ-2647-son // <https://lex.uz/docs/3060639>
9. «2018-2022 yillar davrida bolalarda tug'ma va irsiy kasalliklarni barvaqt aniqlash Davlat dasturi to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 25.12.2017 yildagi PQ-3440-son // <https://lex.uz/docs/3471720>.